Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2012 жыл 31-чи январь, геуюрге кюн. № 15 (18936)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

Инвестиция проектле жартылыкъладан къутулургъа онгла ачарыкъдыла

КъМР-ни Башчысы Арсен Канокова муниципальный районланы бла шахарланы администрацияларыны таматалары бла кезиулю кенгешни Чегемде бардыргъанды. Анда районну озгъан эки жылны ичинде ишини итоглары чыгъарылгъандыла эмда быйылгъа планла сюзюлгенди.

Кенгешни башлардан алгъа уа ол Нартанда болгъанды эмда элни акъсакъаллары бла тюбешгенди, аланы жарсыуларына тынгылагъанды. Ызы бла Чегем шахарда орта школладан бирине эмда Культура юйге баргъанды.

Районну администрациясыны башчысы Руслан Баков Культура юй шахаргъа азлыкъ этгенин, аны оюп алайда 700 адам сыйынырча уллу мекям ишлетирге боллугъун айтханды. Алай республиканы болуп, адамланы жарсуларын кесибиз кёребиз», - дегенди. Андан сора ол социальный магъаналы объектлени тапландырыу жаны бла республикалы программа жарашдырылгъанын, аны жуукъ 3-4 жылны ичинде тамамларгъа мурат этилгенин эсгертгенди. «Бу сферада арт жыллада жыйылгъан жартылыкъланы кетерирге онгубуз боллукъду», - дегенди.

Арсен Каноков быйыл Север-Кавказ федеральный округну айнытыуну программасы жарашдырылып башланырыгъын да билдиргенди. Къабарты-Малкъардан анга проектлени уллу къаууму киргенди, битеу да бирге 30 миллиард сом багъасы. Чегем районну юсюнден айтханда уа, мында эл мюлк эм промышленность айныйдыла.

Башчысы мекям ариу болгъанын белгилеп, аны кенгертиую юсюнден сагъыш этерге чакъыргъанды.

Арсен Каноков чекленген жууаплылыгъы болгъан «Агро Союз» обществону иши бла да шагъырейленгенди. Бу фермада эки мингден аслам къумалы мал тутаргъа онг барды. Предприятие алыкъа толу кючю бла ишлемейди, болсада продукция чыгъарыб а башлагъанды.

Ызы бла Чегем районну администрациясында кенгеш болгъанды. Аныача, Арсен Баширович муниципальный къуралыуланы башчылары бла быллай тюбешиуле хайырлы болгъанларын чертгенди. «Биз жер-жерледе ламлы проблеманы да кётюргенди. Жерни энчи иелеге берирге оноу этилгенин билдиргенди. «Эл мюлкню жаланда уллу производствола айныталлыкъдыла. Алай аны бла бирге алай ишлеселе хайырлы боллукъду», - дегенди эмда эллени башчыларына хар юйге да барып, анда жашагъанла жерни энчи адамлагъа бериуню юсюнден къаллай оюм этсёлешгенди. Ол билдиргенича быллтыр министрлени уллу къаууму бла бирге республиканы битеу районларында болгъанды, ол санда Чегем районда да. Премьер социальный магъаналы объектлени болумлары бла шагъырейленгенден сора кемчиликлени кетериу жаны бла план жарашдырылгъанды. Чегем районда баш проблемаланы уа адамланы суу бла жалчытыу, жолланы, школланы, саулукъ сакълау учреждениялары, культура юйлени тапландырыу бла байламлыдыла. Бир-бир элледе жангы объектле ишлетирге тийишлиди.

КъМР-ни экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министри Мусукланы Алий а рейтинг бла шагъырей этгенди. Тау тийреледе орналгъан районланы аралында (ол санда Эльбрус, Черек, Зольск) быллтыр Чегем район ючюнчю жерге чыкъганды. Мында сегиз уллу эмда 32 орталыкъ промышленный предприятие бардыла. Бусагъатда районда уллу агропромышленный комплекс ишлене турады. Аны багъасы 1,2 миллиард сомгъа жетеди, ферма толу кючю малчылыкъда, аш-азыкъ промышленностьда да иги жанына тюрлениуле бардыла. «Ол жангы технологияла кийирилгенлери бла байламлыды», - деп, чертгенди республиканы Башчысы.

Алай проблемала да аз болмагъанларын ол санда социальный магъаналы объектлени мюлк-ырысхы базалары осал халгъа келгенин да белгилегенди. «Айлыкъ хакъ ёсе баргъанлыкъгъа, республикада орта ёлчемден артха къалады. Районну дотациялыгъы да алыкъа улуду. Инвестиция проектлени саны кёбейитирге тийишлиди, районну экономикасын айнытырыкъ аладыла», - дегенди.

Арсен Каноков жерле бла байгенлерини юсюнден соруп билирге буюргъанды.

Ызы бла КъМР-ни Правительствосуну Председатели Иван Гертер адамла да юлюсюз къалмазча этерге борчлубуз. Жер юлюшлерин бирлеге учуз сатып къоймай, эллиле да биригип, кооперативле къурап, бла ишлесе, бир жылгъа 15 минг тонна сют чыгъарыллыкъды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Саутъалау

Къурулушха уллу къыйын салгъаны ючюн

Россей Федерацияны Президентини 2012 жылда 19-чу январьда чыгъарылгъан 85-чи номерли Указы бла **Тишков Ибрагим Леонидовичге** - бийик профессионал билим берген «Х.М.Бербеков атлы Къабарты-Малкъар къырал университет» федеральный къырал бюджет билим бериу учреждениясы капитал къурулуу эмда хайырланыу жаны бла проректорунакъурулушну айнытыгъа къыйын салгъаны эмда кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн «Россей Федерацияны сыйлы къурулушчусу» деген ат аталгъанды.

Жангылыкъла

Экономика

Кёрюмдюле ёседиле

Озгъан жыл Къабарты-Малкъар Республикада жарашдырылып тышына 37 миллиард 457 миллион сом багъасы товарла жиберилгенди. Аны юсюнден КъМР-ни Экономиканы айныту эм сатыу-алыу министерствосуну пресс-службасы билдиргенди.

Ол кезиуге саулай да промышленность производствону ёсюую, 2010 жыл бла тенглешдиргенде, 100,2 процент болгъанды. Республиканы 2011 жылда социально-экономика айныууунда кёрюмдюле быллайдыла: жер тюбюнде байлыкъланы 98,6 миллион сом багъасы чыгъарып жибергенди (61,9 процент 2010 жыл бла тенглешдиргенде). Жарашдырыучу предприятияла 27 миллиард 107 миллион сом багъасы продукция этгенди (98,8 процент). Электрокюч, газ эм суу 10 миллиард 251 миллион сом багъасы чыгъарылып юлешиннгенди (108,2 процент).

Эл мюлкде битеу предприятияланы битеу тюрлюлери, мюлкле, энчи предпринимательле бла адамла озгъан жыл 27 миллиард 764 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъандыла. Бу бёлюмде ёсюу 2010 жыл бла тенглешдиргенде 109 процент болгъанды.

Къурулушда да кёрюмдюле игидиле. Озгъан жыл мында 5,38 миллиард сом багъасы ишле этилгенди. Хайырланыугъа 271,8 минг квадрат метр жашау журтла берилгенди, ол санда элледе-66,6 минг квадрат метр.

Розница сатыу-алыуда оборот 73,23 миллиард сом багъасы болгъанды. Аны санында аш-азыкъ болмагъан товарланы саны жылдан-жылгъа кёбейгенлей барады.

Озгъан жыл да хакъ алынып этилген жумушланы ёлчеми 16 миллиард 743 миллион сом болгъанды. Орта айлыкъ ишы хакъны ёлчеми 2011 жылда 12700 сомгъа дери жетгенди.

Бизни корр.

Промышленность

Предприятиялагъа - не жаны бла да болушлукъ

Къабарты-Малкъар Республиканы Промышленность, связь эм информатизация министерствосуну пресс-службасы билдиргенгге кёре, анга бойсунган предприятиялагъа къаллай болушлукъ керек болгъанын белгилерге аланы башчылары бла оноулашханлай турады. Аланы не тюрлю проблемалары бар эселе да, анга кёре болушлукъ бериу эм айныту программаны жарашдырлыкъдыла.

Аны жашауда бардыргъан кезиуде редприятиялагъа, аланы хайырланылмай тургъан поизводство кючлерин ишлетирге себеплик этиуге эм финанс жаны бла болушлукъ бериуге энчи эс буруллукъду. Ала алгъан кредитлени процент ставкаларыны бир кесеклерине субсидияла эм КъМР-ни Гарантияла фондундан поручительство берирге да онг ачыллыкъды. Министерство дагъыда перспективалы инвестиция проектлени жашауда бардырыугъа себеплик этерикди: жарашдырыудан башлап производствогъа синдириуге дери.

Программаны баш магъанасы – министерствогъа бойсунган предприятияланы финанс болумларын тап халгъа келтириудю эм узакъ кезиуде аланы онглары ышаннгылы ёсерча мадарла этиудю. Ол а Къабарты Малкъарны социально-экономика болумун кётюрюу бла байламлыды. Республикада жашагъан адамланы жашау болумларын игилендирирге да себеплик берликди.

Бизни корр.

Культура

Нальчикде хип-хоп фестиваль бардырыллыкъды

Къабарты-Малкъарны Жаш тёлюню ишлерини жаны бла министерствосунда республикада хип-хоп къымылдауну келечилери бла жыйылыу болгъанды. Бахсандан «King Size», Нальчикден жыр къауумла, жырчыла Миша Глум, Папаракци, Брага, LeFOX, DK кеслерини чыгъармачылыкъларыны, аны бла байламлы проблемаланы юслеринден да сёлешгенди.

Султан Хажироко битеу да жаш тёлю кюрешген субкультурала да адамны жашаууна кереклисин белгилеп: «Музыкада къайсы стильни да кесини тынгылаучулары барды. Хип-хоп а жырчыгъа кесини оюмун, эмоциясын да бир тюрлю тыйгъычсыз ачыкъларгъа онг береди. Сиз чыгъармаларыгъызда къуруда социальный проблемаланы кётюрмей, не заманда да адамны жашаууна багъалары тюшмеген затлагъа да эс буруругъузну сюе эдим»,- дегенди.

Тюбешиуде Нальчикде тепсеучюле, жырчыла да айны ичинде бир ненча кере тюбеше турурча жер кереклиси да айтылгъанды. Жууукъ заманда КъМР-ни Жаш тёлюсюню ишлерини жаны бла министерствосуну болушлугу бла хип-хоп фестиваль бардырыллыгъы да белгиленгенди.

КъМР-ни Жаш тёлюню ишлерини жаны бла министерствосуну пресс-службасы.

Итогла

Тюзелирге ахшы амалла къураладыла

РФ-ни жууапха тартылгъанланы терсликлерине жолукъдуруу федеральный службасыны КъМР-де Управлениясында (УФСИН) болгъан коллегияда былтыр службаны ишини итоглары чыгъарылгъанды. Кенгешни управлениясы башчысы Василий Фёдоров бардыргъанды.

Жыйылыуну ача, Василий Валерианович бюгюнлюкде тутулуп тургъанла кысыса заманны ичинде тюз жолгъа турурча онгла къураргъа баш магъана берилгенин белгилегенди. Ол келтирген шартлагъа кёре, былтыр тюрлю-тюрлю аманлыкъ ишле ючюн тутмакъларгъа тёрт мингне жуукъ адам тутулгъанды, аладан 75 проценти кеси республикабызны гражданларыдыла. Аланы жартысындан асламы уллу эм бек уллу аманлыкъ иш этгенлери ючюн тартылгъандыла жууапха. Озгъан жыл тутмакъдан адам да къачмагъанды, колонияланы ичинде башха аманлыкъ иш этилмегенди.

Ич ишле органла бла бирге ишлеуню юсюнден келишимлеге тийишлиликде былтыр 923 аманлыкъ ишни ким этгени тохташдырылгъанды, законсуз сатылгъан 14 килограмм наркотик, 7 сауут, 2 граната, 3 килограмм чачдырыучу затла сыйырылгъандыла. Василий Фёдоров арт заманда жууапха тартыуну альтернатив мадарлары кийирилгенлерин билдиргенди, ол санда юйден тышына чыгъаргъа эркинлик сыйырылады, адам борчлу халда ишге тартдырады эм башхала.

Тутулуп тургъанла тюз жолгъа турур ючюн, «социальный лифтле» деген система да ишлейди. Былтыр комиссияны 42 жыйылыуу болгъанды. Андан 1051 адам ётгенди. Аны хайырындан 475 адам болжалдан алгъа эркин этилгенди.

Жылны ичинде кечиулюкню изленле тутмакъладан 47 ходатайство келгенди. РФ-ни Президентини указы бла аладан алтаулан эркин этилгенди. Докладчы дагъыда УФСИН-ни реформасыны чеклеринде республикада бардырылгъан жумушланы, дин къуллукъчула бла бирге ишлеуню юсюнден келишимге къол салыннганыны, колониялада болгъан билим бериу училищелени ишлерини юслеринден да айтханды.

Жууапха тартыу системаны реформасыны чеклеринде СИЗО-да 260 адам тутулуп турурча корпус, аш-азыкъ этген блок, башха мекямла ишленгенди. Быйыл а административный корпусну къурулушун ахырына жетдирирге, анда медицина бёлюм къураргъа да мурат барды. «Жылдан-жылгъа бизге бёлюнгген ахча кёбейтиледи. Былтыр ол 114 миллион сомгъа ёсгенди», - дегенди.

Системада ишлегенлеге эм ветеранлагъа болушлукъ этиу ишге да баш магъана бериледи. Алай бла «Жашау журт» деген программагъа кёре уа, юч сертификат берилгенди дагъыда юй сатып алыргъа кредитле алгъанлагъа 1,7 миллион сом багъасы болушлукъ этилгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

МИТИНГ

Тазаланыу

Тюнене белгили къабартылы жазыучу Алим Пшемахович Кешоковну жашаудан кетген кюнюнде аны атын жюрютген орамдагъы эсгертмесини къатында эсгериу митинг болгъанды. Эшикде сууукълукъгъа да къарамай, алайгъа кёп келген эди. Ол санда Республиканы Правительствосуну Председателини орунбасарлары Уяналаны Казим бла Тембулат Эркенов, Парламентни депутаттары, министрле, жазыучула, илму къуллукъчула, библиотекалада ишлегенле, Кешоковну чыгъармачылыгъын сюйгенле, башхала да бар эдиле.

Жыйылыуну КъМР-ни Жазыучуларыны союзуну таматасы Хачим Кауфов ачханды эм бардыргъанды. Ол Алим Пшемаховични бир назмусундан: «Эсимдеди мени ол суукъ кюн...» - деген тизгинлери бла башлагъанды сёзюн. Жазыучуну алты томлугъу чыгъып бошагъаныны, келлик жыл аны жылы болгъанын да айтханды Кауфов. Сора Кешоковну кюнюнде бир тюрлю жарыкъ мероприятияла къуралмайдыла, жаланда аны эсгеребиз, аны себепли айтырыгъы болгъан микрофоннга чыкъсын, дегенди.

КъМР-ни, КъЧР-ни да халкъ поэти Созайланы Ахмат сууукъ болгъанлыкъгъа, адамны былпай кюн ниети тазаланнганын чертгенди. Жазыучуну эсгертмесини жанында бийик затланы юслеринден оюм этерге сюесе деп, Ахмат озгъан ёмюрню эки уллу жазыучусун – Къулийланы Къайсынны бла Алим Кешоковну – эсгергенди. Ала бир суудан – Чегемден - ичген бла къалмай, шёхлукъну чынтты белгисинлей болгъанларын чертгенди. Аланы кёзлери толгъан, бек къууаннган заманларын кёргенин да эсгергенди Созай улу. Мындан ары да Къабарты-Малкъарны жамауаты эки жазыучуну да атларын тохтамай айтып турлукъларына ишексизлигин да билдиргенди ол.

Хар халкъны кесини уллу адамлары бардыла, алагъа эсгертмеле салгъан. Аллай жашладан эди Кешоков, дегенди Эркенланы Тембулат. Сора ол жазыучу кёп къуллукъда ишлей келгенин, къайда да кесин ариу кёргюзтгенин чертгенди. Алим кеси уа къуллукълары бла угъай, халкъы анга берген сый бла ёхтемленгенин да белгилегенди.

Кешоковланы тукъумдан Алимни экиге айланнган къарындашы Сафарбий да сёлешгенди. Жыйылыугъа келгенлеге, аланы къарындашларын унутмагъанлагъа жюрек ыразылыгъын да билдиргенди.

САРАККУЛАНЫ Асият.

Суратны автор алгъанды.

Документле 2 бет

Сахнаны фахмулу устасы 3 бет

Сапёрну къоркъуулу жоллары 3 бет

Айтхылыкъ къаячыла 4 бет

Инвестиция проектле жартылыкъладан къутулургъа онгла ачарыкъдыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Районда жашаугъанланы арасында бардырылгъан соруугъа кёре уа, адамла суу бла жалчытыуну баш проблемагъа санагъандыла. Аны ызындан ишсизлик эмда жолланы халы осал болгъаны келеди. Болим бериуню ишине соруугъа къатышханланы 51 проценти иги багъа бергенди-ле. Жашау журт-коммунальный мюлкню ишине ыразы болгъанларын а аланы жаланда 9 процентли билдиргендиле. Жер-жерли самоуправленияны ишине уа адамланы жаланда 32 проценти бюсююрди.

Мусук улу айтханыча, районда болгъан кемчиликледен мында инвестиция проектени кёбейтиуню хайыршдан къутулургъа онг боллукъду. «Къурулуш материалла чыгъарыу бла байламлы производствола къурургъа, анга кыырал гарантилара алыргъа да онг барды», - дегенди.

Районну администрациясыны башчысы Руслан Баков арт эки жылны ичинде ишни итогларын чыгъаргъанды. Ол келтирген шартлагъа кёре, быйтыр битеу да бирге 44,1 минг тонна будай жыйылгъанды. Битеу да бирге районда 1,8 миллард сом багъасы продукция чыгъарылгъанды. Ол а аны аллында жылны ёлчеминден улуду.

Эллени социальный сферларын айнытыу жаны бла федеральный программаны чеклериндге быйтыр 14 жаш юйюрге бла жаш специалистге жашау журтла алыргъа неда ишлетирге сертификатла берилгендиле - 16,2 миллион сом багъасы. Жашау журт-коммунальный мюлкню реформасыны чеклеринде уа 17 кёп къатлы юйге ремонт этилгенди. Анга 64 милион сом къоратылгъанды. Алай бу жумушлагъа энтта 55 миллион сом керекди.

Руслан Баков айтханыча, эллени суу, газ бла жалчытыугъа да аслам зс бурулады. Сёз ючюн, быйтыр Чегемни жангы микрорайонунда суу эм газ тартыугъа 40 миллион сомгъа жууукъ къоратылгъанды. Дагъыда Булунгуда ырхыны хатасындан юйсюз къалгъан юйюрлеге жангы жашау журтла ишленнгендиле, Хушто-Сыртда суу быргъыла алышыннгандыла.

Социальный сфераны объектлерин жангыртыу жаны бла программагъа кёп тюрлю жумушла киргендиле. Школа, саулукъ сакълау учреждениялары, культура юйлени тышларын жангыртыу, баллары алышындыруу бла бирге жангы объектле ишленирге да план салынгъанды. Алай бла Булунгуда Культура юй, спорт зал керекдиле. Элде сабий сад да жокъду, балала школда кечиндиле. Школну къатындагъы мекямны тапландырыр, анда юч группа ачаргъа боллукъ эди, дегенди эллени администрациясыны башчысы Къулийланы Ибрагим.

Булунгуну иймамы уа ырхыны хатасындан кёпюр тюшгенин белгилеп, жангысын ишлетирге кереклисин эсге салгъанды. «Тауда чыранла эриселе, жауун жауса, суугъа жууукъ жашагъан адамла юйлеринде къалыргъа къоркъучан этедиле. Кёпюрню тюбю тар болуп, суу кётюрюлюп, элге жетип къалады», - дегенди. Арсен Каноков жууаплы министрге проблеманы тинтирге буюргъанды.

Хушто-Сыртда да Культура юй керекди. Эллени администрациясы да осал халгъа келгени себепли аны да анда орнатыргъа план барды. Эллени школуна капитальный ремонт этерге да 9 миллион сом керекди. Эллени администрациясыны башчысы Гыжчыланы Эскендер элде амбулатория да осал болгъанын эсге салгъанды.

Тёбен Чегемде уа амбулаториягъа, администрацияны мекямына, спорт залны тапландырыугъа битеу да бирге 12 миллион сом керекди. Эллени администрациясыны башчысы Сарбашланы Альберт айтханнга кёре, алгъаракълада Арсен Каноков элде болгъанында 17 протокол буйрукъ этилген эди да, ала барысы да тотлурулгъанды. Ол санда школгъа автобус, компьютерле алыннгандыла, амбулаториягъа жангы диагностика оборудование келтирилгенди, адамланы суу бла жалчытыу да игиленнгенди. Алай Чегем чучхурлада ырхы жолну бир кесегин быргъанды, ол тюзетилмей турады. Арсен Каноков, элге бульдозер керек болгъанын билип, аны кеси сатып алыргъа сёз бергенди.

Яникой эм Каменка элледе да бардыла проблемала. Мында амбулаторияны экинчи этажыны къурулушун бошаргъа, школну, администрацияны мекямларын тапландырыргъа, сабий сад ишлетирге керекди. Эллени администрациясыны башчысы Газаланы Залим кенгешни аллында жаш адамла бла тюбешгенин айтханды. «Элге физкультура-саулукъ сакълау комплекс керекди. Аны элде жашагъанла тилейдиле. Биз аны юсюнден сиз элге 2005 жылда келгенигизде да айтхан эдик», - дегенди ол Арсен Каноковха.

Ол заманда этилген протокол буйрукъланы арасында уа эллени къыйыры бла жол ишлетирге деген буйрукъ салынгъан эди да, ол толтурулгъанды, суу быргъыланы иги кесеги алынгъанды. Республиканы Башчысы ол заманда элни амбулаториясын ишлетирге миллион сом берген эди да, аны биринчи этажы битдирилгенди, алай къурулуш ишлени ахырына жетдирир ючюн да ачха керекди, дегенди Газа улу.

Арсен Каноков анга кесини фондундан энтта 2 миллион сом бёлюрге сёз бергенди. Дагъыда КъМР-ни спорт эм туризм эмда бла министри Аслан Афауноваха элледе жашагъан адамланы санына кёре типовой физкультура комплекслени проектлерин жаращдырыргъа буюргъанды.

Районну башха эллеринде проблемала да былагъа ушашдыла. Хар элни да администрациясыны башчысы бла кенгешленген сора, аланы тилеклери да эсге алынып, эсгертиуле къабыл этилгендиле.

Ахырында Арсен Каноков жыйылыу ачыкъ халда баргъанына ыразылыгъын билдиргенди.

Кенгеше КъМР-де бла федеральный инспектор Алексей Вербицкий да къатышханды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Документле

Республикалы телепрограммалада (телебериуледе),радиопрограммалада (радиобериуледе) Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентинде болгъан хар политика партияны ишини юсюнден билдирип туруугъа бир календарь айны ичинде къоратылгъан эфир заманны тергеуню Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясыны 2010 жылда 17-чи декабрьде къабыл кёрюлген 74/12-1-чи номерли бегими бла къабыл этилген жоругъуна тюрлениуле кийириуню юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясыны

БЕГИМИ

2012 жылда 25-чи январьда Нальчик ш. №24/11-5

«Республикалы къырал телеканал бла радиоканал парламент партияланы ишлерини юслеринде тенг халда билдирип турурларына ышандыруну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы 2010 жылда 26-чы июльда чыгъарылгъан 67-РЗ номерли Законну 5-чи статьясыны 3-чю кесегине тийишлликде Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясы **бегим этеди:**

1.Республикалы телепрограммалада (телебер иуледе),радиопрограммалада (радиобериуледе) Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентинде болгъан хар политика партияны ишини юсюнден билдирип туруугъа бир календарь айны ичинде къоратылгъан эфир заманны тергеуню Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясыны 2010 жылда 17-чи декабрьде къабыл кёрюлген 74/12-1-чи номерли бегими бла къабыл этилген жоругъундан 8-чи бёлюмню кетирирге.

2.Бу бегимни Къабарты-Малкъар Ресубликаны асламлы информация органларында басмаларгъа эмда Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясыны Интернет-сайтына салыргъа.

В.М.ГЕШЕВ
Айыруу комиссияны Председатели
АТМЫРЗАЛАНЫ И.А.
Айыруу комиссияны Секретары

Айыруу эркинликлеге бла айырыулагъа, айырыучуланы (референдумгъа къатышханланы), айырыуланы къураучуланы, айырыу кампаниялагъа къатышханланы право билимлерин эмда политика культураларын ёсдюрюуге аталгъан жазыу ишледен бек игилерин сайлар муратда Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлерини студентлерини,преподавательлерини,аспирантларыны аралары-нда 2011/2012 окъуу жылда республикалы конкурс бардырыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Айыруу комиссиясыны

БЕГИМИ

Россей Федерацияны Ара айырыу комиссиясыны «Айырыу эркинликлеге бла айырыулагъа, айырыучуланы (референдумгъа къатышханланы), айырыуланы къураучуланы, айырыу кампаниялагъа къатышханланы право билимлерин эмда политика культураларын ёсдюрюуге аталгъан жазыу ишледен бек игилерин сайлар муратда Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлерини студентлерини,преподавательлерини,аспирантларыны аралары-нда 2011/2012 окъуу жылда республикалы конкурс бардырыуну юсюнден» 2011 жылда 21-чи декабрьде чыгъарылгъан 79/627-6-чы номерли Бегимине тийишлликде Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясы **бегим этеди:**

1.Айырыу эркинликлеге бла айырыулагъа, айырыучуланы (референдумгъа къатышханланы), айырыуланы къураучуланы, айырыу кампаниялагъа къатышханланы право билимлерин эмда политика культураларын ёсдюрюуге аталгъан жазыу ишледен бек игилерин сайлар муратда Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлерини студентлерини,преподавательлерини,аспирантларыны аралары-нда 2011/2012 окъуу жылда республикалы конкурс бардырыуну юсюнден 2011 жылда 22-чи декабрьде чыгъарылгъан 79/627-6-чы номерли Бегимине тийишлликде Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясы **бегим этеди:**

1.Айырыу эркинликлеге бла айырыулагъа, айырыучуланы (референдумгъа къатышханланы), айырыуланы къураучуланы, айырыу кампаниялагъа къатышханланы право билимлерин эмда политика культураларын ёсдюрюуге аталгъан жазыу ишледен бек игилерин сайлар муратда Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлерини студентлерини,преподавательлерини,аспирантларыны аралары-нда 2011/2012 окъуу жылда республикалы конкурс бардырыуну юсюнден

2.Айырыу эркинликлеге бла айырыулагъа, айырыучуланы (референдумгъа къатышханланы), айырыуланы къураучуланы, айырыу кампаниялагъа къатышханланы право билимлерин эмда политика культураларын ёсдюрюуге аталгъан жазыу ишледен бек игилерин сайлар муратда Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлерини студентлерини,преподавательлерини,аспирантларыны аралары-нда 2011/2012 окъуу жылда республикалы конкурс бардырыуну юсюнден

3.Конкурсну итоглары чыгъарыу жаны бла республикалы комиссия республикалы конкурсну итоглары эмда хорлаугъанланы кандидатураларыны юслеринден материалланы Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясына 2012 жылда 23-чю мартдан кеч къалмай берирге керекди.

4.Республикалы конкурсха хазырланыугъа эмда аны бардырыугъа къоратыллыкъ ачханы (саугъана тёлеуге, почта бла байламлы эмда башха къоранчлага) Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясы Къабарты-Малкъар Республикада 2012 жылда айырыуланы къураучуланы профессионал усталыкъларын эмда айырыулагъа къатышханланы право билимлерин ёсдюрюуге деп белгилеген ырысыхдан бёлюрге.

5.Республикалы конкурсну къурау-методика керекле бла жалчытыуну борчун Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны эмда аны аппаратыны боюнларына салыргъа.

6.Бу бегимни Къабарты-Малкъар Ресубликаны асламлы информация органларында басмаларгъа эмда Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны Интернет-сайтына салыргъа.

В.М.ГЕШЕВ
Айыруу комиссияны Председатели
АТМЫРЗАЛАНЫ И.А.
Айыруу комиссияны Секретары

ЖЫЙЫЛЫУ

Владимир Жамборов - «Единая Россия» партияны бёлюмюню политика советини башчысы

Бу юнледе «Единая Россия» партияны Къабарты-Малкъарда бёлюмюню КъМР-ни Башчысы Арсен Каноков Парламентни спикери Чеченлани Ануар, Правительствону башчысы Иван Гертер къатышып, жыйылыуу болгъанды. Анда сёз партияны политика советини жангы башчысын айырыуну юсюнден баргъанды.

«Единая Россияны» Генеральный совети аны регионда политика советини башчысы Руслан Жанимов кеси ыразылыгъы бла къуллугунъан кетерге жазгъан заявлениясы къабыл кёрюп, аны орунуна Владимир Жамборовну салыргъа деп оноулашханды.

Жыйылыуда сёлеше Руслан Мухамедович биогонлюкде республикабыз РФ-ни терк айнып баргъан субъектлеринден бири болгъанын чертгенди. Къабарты-Малкъарда социальный, экономика, политика бла байламлы проблемаланы тамамлаугъа тийишлисича эс бурулады. «Къайда ишлесем да, не бла кюрешсем да, мени муратым халкъыма, республикама игилик келтириргди. Магъана адамны къуллугунда тюйюлдю, ол жамауатха келтирген хайырдады»,- дегенди ол. Владимир Султановични кандидатурасыны юсюнден айта уа, Руслан Жанимов аны биийк уставлагъы, кырал ишде да уллу сынамы болгъанын белгилегенди.

КъМР-ни Башчысы Арсен Каноков Руслан Жанимов анга салынган борчлагъа жууаплы кёзден къарагъанын белгилегенди эм ол республиканы Парламентини башчысыны биринчи орунбасарыны къуллугунда да жетишимли болгъуна ишекизлигин билдиргенди. «Партияны политика советине Руслан Мухамедович таматалыкъ этгенде кёп ахшы тюрлениуле болгъандыла», -дегенди ол. Арсен Баширович, Руслан Жанимовха ишин тынгылы тамамлагъанда ючюн ыразылыгъын билдирип, анга Іспас къагъыт бергенди.

Артда бирча къол кётюрюу бла партияны политика советини башчысына Владимир Жамборов айырылгъанды. Ол боюнуна салынган борчланы тийишлисича толтурлугъуна сёз бергенди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Тюзелирге ахшы амалла къураладыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Тюбешиуге КъМР-де Баш федеральный инспектор Алексей Вербицкий, Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченныйы Зумакъулланы Борис, РФ-ни Юстиция министерствосуну КъМР-де управлениясыны башчысы Александр Тупикин, республиканы муфтийини орунбасары Анзор Бекмужев эм башхала да къатышхандыла.

Алексей Вербицкий эки жылны ичинде УФСИН-ни ишин тенглешдиргенди. Ол быйтыр СИЗО-да тургъан бир къауум адам голодовка этгенлеринде, ала бла республиканы Башчысы Арсен Каноков тюбешгенин эсгертгенди. «Арсен Каноков ол заманда сизни ишигизге иги багъа берген эди. Системаны учреждениларында, башха регионла бла тенглешдиргенде, низам, аш-азыкъны качествосу, да айырмалыдыла. Тутулул тургъанлагъа тюз жолгъа тутурча онгла къураладыла», - дегенди.

Зумакъулланы Борис адамла тюрлю-тюрлю амалныкъ ишле ючюн жууапха тартылгъанлыкъгъа, аланы праволарын сакъларгъа керек болгъанын чертгенди. «Ол къыйын ишди, алай аланы да праволары болгъанын, этген амалыкъларын ангылагъанларын, тюз жолгъа турургъа, юйлерине къайтыргъа сюйгенлерин унутмагъыз», - дегенди.

Алгъаракълада УФСИН-ни директору Реймер къыралда Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченныйле бла тюбешген эди. Ол жууапха тартыу системаны ишин жангыча къурауда баш магъана уполномоченныйле бла бирге ишлеуге бурулгъанын чертген эди, дегенди Зумакъул улу.

Уполномоченный быйтыр Нальчикге тюрлю-тюрлю правозащитникле келгенлерин да эсгертгенди, ол санда адамны праволары жаны бла Европа советни комиссары Томас Хаммарбергни башчылыгъында делегация да. Правозащитникле барысы да Къабарты-Малкъарда адамны праволарын сакълау жаны бла проблемала болгъанлыкъгъа, аланы кетериу жаны бла уллу иш тамамланганын, республика ачыкъ болгъанын, мында адамны праволарын сакълау жаны бла вопросну магъаналылыгъын ангылагъанларын белгилеген эдиле.

Кенгешде КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы жамауат къорксуусулукъну вопрослары эмда право низамны сакълаучу органла бла бирге ишлеу жаны бла орунбасары Борис Кясов да сёлешгенди. Ол республиканы Башчысыны указы бла Кечиу жаны бла комиссия къуралгъанын билдиргенди эмда аны ишинде УФСИН-ни магъанасыны юсюнден айтханды. Жыйылыуда башхала да сёлешгендиле.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

Библиотека пш

Меценатланы себепликлери бла

Озгъан жыл Нальчик шахар округ библиотекаларыны фондун толтурур ючюн 200 минг сом бёлгенди. Ара библиотека системаны таматасы Кючюкланы Людмила айтханга кёре, быйтыр 843 экземпляр китап алынгъанды. Федеральный субсидияладан 205380 минг сом багъасы ахчагъа 1024 китап, 18500 минг сомгъа да журналла алынгъандыла. КъМР-ни Культура министерствосундан да 46 китап тюшгенди (21788 сом багъасы).

Бу жылны аллына Ара библиотека системасыны барыны да фонду 272 596 китапха жетеди. Ала байыгъып турур ючюн меценатла да уллу болушлукъ этгенлей турадыла. Сёз ючюн, юйюр жыйылып бирге окъугъан библиотекагъа бир къауум жылдан бери Людмила Гурова хар айдан китапла келтиреди. Аны хайырындан окъуучула орус, тыш къыраллы авторланы жангы чыгъармалары бла танышып турур амал табадыла. Гурова, аны бла да къалмай, библиотекада ишлегенни, окъуучуланы да культура магъанасы болгъан жерлеге экскурсиялагъа барыргъа да болушады.

Юлия БЕКУЗАРОВА,
Нальчикни администрациясыны пресс-службасы.

Автотранспорт

Пассажирлеге таплыкъгъа

Къабарты-Малкъарны Транспорт министерствосу кече- кюн да ишлеген телефонуна адамла сёлешип «Нальчик-Нартан» маршрутну багъасы кётюрюлгенини юсюнден билдирген тарыгъыуулары бла мадар этгенди.

Жолда жюрюуде къоркъуусулукъну жалчытыу мурат бла М-29 «Кавказ» федеральный жолну 457-чи километринде жолну бир жанындан башха жанына кёчмез ючюн буруула орнатхандыла. Ол а бу башында айтылгъан маршрутну къыйын салгъанладыла. Аланы тукъумларын http://zal.slavatrud.ru порталда жазылгъанды.

Урунуу махтаулукъну миллет арасыны попечитель советине КъМР-ден РФ-ни Кыырал Думасыны депутаты Адальби Шхагошев киреди. Миллет залгъа къошаргъа деп КъМР-ни Башчысы кёргюзтген жети адамдан экиси сайланнганды-Анатолий Ахохов бла Уммайланы Фазика.

Ахохов Анатолий Хажмусович (1929 жылда 17-чи апрельде туугъанды)- «Россейни Урунуу жигерлиги» Битеуроссей жамауат организацияны Къабарты-Малкъар регион бёлюмюню таматасыды, Социалист Урунуну Жигитиди, Октябрь Революциясы, Къызыл Байракъны, «Сыйлылыкъны Белгиси» орденлериди кавалериди. «СССР-ни сыйлы радисти», «СССР-ни приборла ишлеуде отличнигие», «РСФСР-ни машинала ишлеуню сыйлы ишчиси», «РСФСР-ни халкъгъа билим бериуюню отличниги» деген сыйлы атлагъа тийишли болгъанды.

Уммайланы Фазика Хусейновна (1938 жылда 8-чи мартда туугъанды)- Социалист Урунуну жигитиди, Ленинни орденини кавалериди. Кёп ведомстволу саугъала бла саугъаланнганды, Къабарты-Малкъар Республиканы Яникой элини Сыйлы гражданиниди.

Проектни бан мураты асламлы информация органланы бла жамауатны эслерин урунуугъа айырмалы болгъанлагъа, аланы жетишимлерине зс бурууду, къыралыбызны битеу профессионал къауумларыны миллет жетишимлеге салгъан кыыйынларын туура этиуду. Проектни баш ниети уа «Россейни ёхтемлиги ишчи адамладыла» депди.

Проектни жашауда бардырыугъа къыралны жанындан болушлукъ этиледи. Россейни Президентини 2011 жылда 2-чи мартда чыгъарылгъан буйругъу бла грант ачха бериледи. Миллет залгъа биреуню ачха бла къошаргъа арталлыда жарарыкъ тюйюлдю.

КъМР-ни Асламлы информация органларыны ишлери жаны бла комитетини пресс-службасы.

Багъа бериу

Анатолий Ахохов бла Уммайланы Фазика - Урунуу махтаулукъну миллет китабында

«Единая Россия» партия жаны болгъанланы ара советинде «Урунуу махтаулукъну миллет арасында» Интернетде Россейни Урунуу махтаулугъуну миллет залы ачхандыла. Анга кандидатланы Федерацияны субъектлерини къырал власть органлары, Россейни МЧСси, Битеуроссей халкъ фронтну биригиулери, уллу предприятиялла бла профсоюз организацияла кёргюзтгендиле.

Битеу да 862 кандидатурадан 250 адам сайланнгады. Ала 80 субъектни келечилеридиле, экономиканы бла социальный сфераны бла магъаналы бёлюмлерин айнытыугъа къыйын салгъанладыла. Аланы тукъумларын http://zal.slavatrud.ru порталда жазылгъанды.

Урунуу махтаулукъну миллет арасыны попечитель советине КъМР-ден РФ-ни Кыырал Думасыны депутаты Адальби Шхагошев киреди. Миллет залгъа къошаргъа

Шагырейлеиуну

«Районкала» къалай жашайдыла?

КъМР-ни СМИ-ле жаны бла Кыырал комитетни башчысы Мухадин Кумахов муниципал газетлени коллективлери бла шагырейлениуюн андан ары бардыргъанды. Бу жол ол «Черекские вести», «Эльбрусские новости», «Зольские вести» эм «Нальчик» газетледе болгъанды.

Черек районда Мухадин Кумахов бла бирге аны орунбасары Джамиля Хагарова районну администрациясыны таматасы Темиржанланы Махти, аны ишлерини управляющийи Байсыланы Харун эм газетни баш редактору Чабдарланы Марат бла тюбешгендиле. Бу издание республикада бек алгъа къурулгъанладан бириди. Анга быйыл 60 жыл боллукъду. Редакция эркин мекямда ишлегенликге, анга ремонт керекди. Темиржан улу айтханнга кёре, аны районну администрациясына кёчюрюр муратлары бардыы.

«Эльбрусские новости» газетни редакциясында уа къонакъланы баш редакторну орунбасары, коллекционер Хаджиланы Даниялны жыйылан суратлары бла шагырейлетгендиле. Аны коллекциясында минген артыкъ сурат бардыы, аланы бир къауум редакцияны кабинетлерини къабыргъаларын жасайды. Газетни бази редактору Газаланы Зухура аланы типографиялары болмагъанын бек уллу кемчиликге санайды. Аны себепли газет Прохладныйде чыгъады. Тырныауздан аны хар номерин электрон почта блаийгенликге, тиражны уа ючилле кеслери барын аладыла. Анга уа кёп заман, кыыйын да кетеди. Жалпуланы Руслан районну башчылары газетни керек болгъанын толу ангылагъанларын, аны бла окъуучуланы араларында ышанылы хал туугъанын да белгилегенди. Анга болушургъа керекликге, алай хар кемчиликни да олсагъат кетерип кюоягъа онг болмагъанын да айтханды. Редакция муниципальный изданиланы бан борчун толтура келгенине да эс бурулгъанды. Анда, официальный материалланы барын да басмаламай, бек магъанаулыны сайлайдыла. Къалгъанланы уа Эльбрус районну администрациясыны сайтында табаргъа боллукълары эсгертилинеди. Газетни тиражы уа 3200 экземпляргъа жетеди.

Бек жетишимли ишлей тургъан район газетледен бириди «Зольские вести». Тиражына кёре (4400), ол «Баксанский вестнидген» сора барады (тиражы 5037 экземпляр). Аны баш редактору Ранета Бжахова реклама материаллары, алгъышланы басмалау ачха ишлерге болушун, транспорт бла керек техника алгъанларын билдиргенди.

«Нальчик» республикада бек жаш газетди. Алай болгъанлыкъгъа, аны тиражы 2000 дери ёсгенди. Аны баш редактору Лилия Шомахова андан ары да кёбейтирге айтып, газет ара шахарыбызны администрациясыны пресс – службасыны базасында къуралгъанын да белгилегенди.

Редакцияланы барында да законнга кёре, аланы «бюджетный» статусдан кетерип, «казённыйге» кёчюрюрге дегенлерине ыразы тюйюдюле. Ол заманда ала ишлеген ачхаларын тас этерикдиле. Корреспондентлени асламысыны аз иш хакъылары да - 6-7 минг сом – къуундармайды. Редакцияланы бир къауумуна керекли техникалары жетмей, бирлерини уа тийишли жерлери болмай кыыйналадыла. Дагъыда газетледе ишлегенлени квалификацияларын ёсдюрюуге да эс бурулса эди деген оюм кёп кере къайтарылгъанды.

Башында сагъынылгъан кемчиликлени, предложенияланы да эсге алып, аладан къалай къутулургъа боллургъуна атап, жууукъ заманда жыйылыу боллукъду. Ары республиканы муниципал газетлерини баш редакторларын чакъырып, тынгылы сёлеширигикдиле.

КъМР-ни СМИ-ле жаны бла Кыырал комитетини пресс-службасы.

Юбилей

Розагъа фахмуну Аллах ёлчемсиз бергенди

Къабарты-Малкъарны халкъ артисткасы Байзулланы Розаны атын эшитмеген хазна таулу болмаз. Фахмуру бла хар кимни кюргенге жол тапханды. Роза кёп спектакльде унутулмазлыкъ сыфатла къурагъанды. Аланы ичинде быланы айтыргъа боллукъду: «Провинциаль–ные анекдоты», «Дон Жуан», «Жалгъан дохтур», «Кёк къанатлы», «Тюлкю бла жюзюм», «Сюймекликни юсюнден поэма», «Тахир бла Зухура», «Къанлы той» эм башхаланы.

Дагъыда Маммеланы Ибрагимни «Шамай къаласында», «Нарт Ёрюзмегинде» бла «Сюймекликни поэмасында», Тёппеланы Алимни «Азап жолунда», Жантууланы Иссаны «Осуятында» эм кёп башха спектакльде айырмалы ойнай эди ол.

Театрыбызгъа Роза, кючлю, жарыкъ да фахмуну бла къуат бергенди. Аллай актёрладыла театры тутуругъу, аны чынтты театр этгенле. Жарыкъ кёллю, чамчы Роза жаланда комедиягъа келиширикча кёрюне ди манга. Алай ол трагедияда, комедияда да анга жазылгъанча, бирча ута ойнайды. Ф. Гарсия Лорканы «Къанлы той» деген пьесаларыда кёре сальннган спектаклнени. Бу жол да жыйылгъан эдиле бери ара прессаны келечилери. Не жазгъанларындан а юлпоге жаланда бир рецензияны келтирсек окъуна, тамам болур. «Театр» бек даражалы журналды. Анда ишлеген Н. Балашова журналны 1983 жылда февраль айда чыкъгъан номеринде былай жазады: «...есть в этом спектакле образ, определяющий, раскрывающий смысл спектакля, даже, пожалуй, подчиняющий себе развитие всех его событий. Это образ матери в исполнении Розы Байзуллаевой.

Трудно поверить, что роль матери (со всеми присущими ста–рости приметами - походкой, жестами, тембром голоса, сутулой спиной) играет молодая актриса. Перевоплощение настолько полно и органично, что созданный образ воспринимается как абсолютно достоверный, даже узнаваемый. Эта мать - реальная горянка, живущая незатихающей болью старых ран. И вместе с тем актрисе удаётся вписать бытовую достоверность своей героини- в общий философско-символический строй пьесы Ф.-Г. Лорки».

Башха журналла бла газетле да Розаны фахмуну юсюнден тюз да ол халда махтап жазгъандыла. Ол а артистка ишинде улуу жетишимлеге жеттенине толу шагъатлыкъ эте эди. Ара пресса окъуна аллай бир махтау берген артистле алай кёп жокъдуа бизни республикада.

Роза бюгюн да фахму борчун толтура, сахнада ишлей келеди. Андады ани насыбы, - кесини ишин чыннтты сюйген, фахмуун кюнден-кюннге кючлендире баргъан, хар оюнда къараучуланы къуандыргъан артистканы. Аны кесини къараучулары да кёндюле - актрисаны ишин багъалагъанла, ауазы, зал шошлугъун ала. Кёзлеринде да керти кьайгъы, керти бушуу кёре, сен да жилийса, жарсыйса. Бирде къарасанг - чынтты бийче, бирде- кюнсюз къарауаш, бирде уя - къара кийген ана - Байзуллаланы Роза ойнаялмазлыкъ роль болмаз деп келеди кёлюнге.

Жетишимге келир ючюн, фахмуну ауаладан сора да, иш кёллюлюк, чыдамлыкъ, таукеллик да керекдине. Роза уа аллайладанды. Ус–талыгъыны жашырынлыгъына тюшюнюп, аны магъаналы, берекетли этгенди, илмуда бир жангы зат ачханча. Сахнада, жангыл–май, тюз жолну сайлай биледи. Аны къой, къарыусуз режиссёр бла ишлерге тюшсе, къурагъан сыфатына кесини устылыгъын, сынауун да къоша, оюнну тийишли даражагъа чыгъарыргъа болушады. Актрисаны чыгъармачылыкъ ишинде Ф. Лорканы «Къанлы той» деген пьесасына кёре салынngан спектакльде Ананы сыфатын къалай ойнагъаныны юеюндеги ара прессада кёп махтау рецензия басмаланнган эди. Нальчикде, Москвада да ол оюнну кёргенле жаш актрисаны чексиз фахмусуна сейир эте эдиле. Махтау салгъанлара бла бирге, хурмет сёзлерин да къызгъанмай эдиле.

«Правда» 1982 жылда 15-чи октябрьде чыкъгъан номеринде искусствоведеныны доктору Г. Хайченкону оюмун басмалайды: «...Удача спектакля - блистательное исполнение роли мате–ри актрисой Розой Байзуллаевой. Она захватывающе живёт на сцене горестями старой испанки, которую кровная месть ли–шила самых близких людей и которая существует в тревожном предощущении новой потери. Достоверная во всех нюансах сценического поведения, Р. Байзуллаева привносит в спектакль дыхание подлинной трагедии».

Алай бла, ара газетлени эм журналланы рецензентлери Байзуллаланы Роза айтхылыкъ актрисады, аны айырмалы фахмуу барды деп, бир ауаздан жаза эдиле. Ала испан драматург Лорканы пьесасында малкъар актриса, миллет театры жаш келечиси, къалай ойнарыкъ болур деп, биютонда сакъ къарай эдиле - бир чуруму уа къалай болмаз деп.

Экинчи жыл да (1983) малкъар труппаны артистлерин Москвагъа чакъырдыла. Ала анда «Шуёлюк театрыны» сахнасында ойнай эдиле: Тёппеланы Алимни «Коммунист» эм жангы рольларын сакълагъанла.

Анга фахмуну Аллах ёлчемсиз бергенди. Ол шарты. Болсада ол хар заманда къайгылыды - ыразы болдуламы жарыкъ деп. Розаны бла къараучуну арасында байламлыкъ бир заманда да юзюлмегенди - ол искусствоуа жаны-къаны бла берилгени ючюн, къараучусун керек жерде юлдюре, жилята да биллгени ючюн, театры сюйгенле анга чексиз ыразыдыла. Кёп жылны ичинде таулу сахнаны бек жарыкъ жулдузларындан бири болгъаны ючюн да, миллетине къулланнган, малкъар культурагъа эм ис–кусствогъа уллу ючю салгъаны ючюн да.

Ма былай айтады аны юсюнден РКМР-ни халкъ артисти, белгили режиссёр, СКГИ-ни да профессору Къулийланы Борис: «Фахмуу адамла бек аздыла. Бирин-экисин табарса. Ол экисинден бири Розача актрисады. Мен бу сёзню таулуча айтмайма. Бир къауум миллет театрда ишлегеним себепли, кёп актёр бла тобешгенме. Мен аны (актёрну) миллетинден зе, ишин биллгенимде, бек къалгъанына къарайма. Усталыгъыны хар жашырынлыгъына тюшюнюп, аны илмугъа тенг эте биллгенле бардыла. Роза сахнаны устасыды! Уллу актрисады! Мен бу сёзлени къайда да айтналлыкъма, ала ючюн жууап да тутталлыкъма. Ол къараучуну сейирсиндире, къуандыра да биледи, бир адам да сансыз къараялмаз тюйюлдю аны оюнуна».

Алайды оюмлары Розаны бергесине ишлеген башхаланы да: Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театры директору Жангоразланы Мажитни, театры артистери Юсюпланы Хамитни, Батпыланы Зарифни, Токуманы Раяны, Текуланы Раяны эм башхаланы.

Жарыкъ жулдузнг бир заманда да мутхуланмасын, хурметли эсчибиз Роза!

БИТТИРЛАНЫ Аминат,
КъМР-ни сыйлы журналисти.

ЭЛЛИЛЕРИ УНУТМАГЪАНДЫЛА

Сапёр Сарбашланы Солтанны къоркъуулу жоллары

Душман бла къан-жан аямай дбаргъан сермешледе, немисли фашистле кирип, азап чекдирген шахарларыбызда бла эллерибизде жашырын кюреш бардыра, ол конледе халкъыбызгъа сынаргъа тюшген къыйынлыкъланы ауур жюгюн женгилендирир, гитлерчи мурдарла халек этип кетген мюлкюбюзню жанъыдан аягъы юсюне салыр ючюн къуралгъан битеу халкъ кюреше батырлыкъ, уллу кишилик да этген кёп жигитлени атлары аскер башчыланы буйрукъларында айтылмагъан эселе да, орденле, майдалла бла саугъаланмагъан эселе да, аланы махтауу ишлери унутулуп къалмагъандыла.

Аланы атларын халкъ эсинде тутады. Ала бизни арабызда жашагъандыла, эмда жашайдыла алай жылдан-жылгъа аздан аз бола барадыла. Кюн сайын да бизи аланы орамда, ишде да, жыйылгъан жерледе, тойлада-оюнлада да кёребиз. Ала бизни бла къоншу тургъандыла эмда турадыла, бизни бла бирге ишлегендиле. Ата журт урушну жылларында уллу-гитче демей, совет адамла этген батырлыкъ, жигитлик ишлени юсюнден сёз баргъанды, биз: «Бир киши да, бир зат да унутумагъанды» - деп, ёхтемлик бла айтханыбыз да анданды.

Бу материалда уа, кесини къол къыйыны бла юй тутуп, юйюр ёсдюрюп, жашау этип келген урунуну ду адамладан бири, урушну, урунуну да ветераны, кёнделенчи, алгъыннгы сапёр Сарбашланы Тотукъну жашы Солтанны юсюнден айтыргъады муратыбыз. Ол бизни Тууганы журтубузну кюн батхан жанындагъы чеклеринде, къыйын къоруулануу сермешлеге, артда уа фашистлени сыйлы жерибизден къууа туруп баргъан урушлагъа къатышханды. Арийтала билмеген эр жюрекли сапёрла-минёрла биринчи болуп, бек къоркъуулу жерлеге киргендиле. Ала аз да жангылыргъа эркин тюйюл эдиле. Минёр жашауунда жаланда бир кере жангылыргъа боллугъун Солтан да уста биле эди.

Душман къалайда, къаллай бир мина салып кетгенин киши да билмей эди. Сарбашу улу сапёр нёгерлери бла табып чачдыргъан миналаны санап саны жокъ эди. Украинаны жеринде къаты сермешле барадыла. Къара жорлу фашист самолётла, жыйын-жыйын болуп, бизни аскерлерибизз бегиннген жерге кёкден топ «жауун» жаудырадыла. Алай, ачы тууу этип, къара тютюнлери чыгъа, жанын жерге тюшгенлери да аз тюйюл эдиле. Ауур топладан бири Солтанлары бугъунчан жерге жууукъда чачылады. Алгъа бир такъыйкъаны ичинде жер жарылып баргъанча кёрюнеди. Чачылгъан топну толкъуну Солтанны бир жанына сызады. Эси ауун, юсюн топуракъ басып тургъан сапёрну нёгерлери табып чыгъардыла. Ауур контузия алгъан минёр Сарбашу улу жаланда ючюнчю кюн санитар бёлюмде эс жыйды.

Госпиталдан чыкъгъандан сора Солтанны юйге ашырадыла. Ол фашистледен кёп болмай тазаланган туган эли Кёнделенге кайтады. Гитерчиле биргелле, эллилеге, колхоз мюлкге уллу халеклик салып кеттен эдиле. Барын да жангыдан башларгъа, жангыдан къураргъа керек эди. Къартла, тиширыула, сабийле болмаса, элде абаданла хазна къалмагъан эдиле. Саулугъу осал болгъанына да къарамай, Солтан да тууарылгъан колхоз мюлкню аягъы юсюне салыр ючюн битеу къолундан келгенни этеди.

...Топ-окъ тауушла Кавказ тауладан узакъ кеттенликге, къанлы урушну оту алыкъа кёплени кюйдюре эди. Душман аскерле артха къача туруп, таулада, агъачлада, сыртлада, къоллада, жоллада, арбазлада, бузулгъан юйлени топлеринде кёп минала салып кеттенлери себепли, ала чачылып, адамлагъа, маллагъа да уллу хата тюшюре эдиле.

Солдат къайда да солдаты... Сапёр къайда да сапёру... Сарбашу улу суун агъач таякъны къыйырына къурч темир салып, кеси жарашдыргъан «мина излеучюсюн» къолуна алып, эртгенден ингирге дери элни ичинден бла тёгеregинден башлап, узакъ жайлыкъгъа дери ол жетмеген жер къалмагъанды. Аны иши бек къоркъуулу эди. Алай хар табылгъан миналы къурута баргъаны сайын адамлагъа ачыу келтирлик бир бушуулу, жарсыулу ишден аланы къутхара баргъанын биле эди. Кеси баллагъан бу жумушну къыйынлыгъын, къоркъуулугъун да англыай эди, болса да алгъыннгы солдат мында, тылда да халкъына, къыралына жарагъаны ючюн жюрек ырахатлыкъ табады. Хар кюн, хар сагъат сайын да ёлюм бла бетден-бетге тюбеше, жерни хар къарышын тинтип, душман букъдурул кеттен миналаны жашырын схемаларын ачады. Ол конледе Сарбашланы Солтанны Минги тауну тийресинде Тонгуз-Орун ауушну, Бахсан тарын миналадан тазалагъанланы арасында да кёрюргге боллукъ эди.

1943 жылда 30-чу сентябрьде чыкъгъан «Социалистическая Кабардино-Балкария» газетде «Сарбашу улу 7244 минаны чыгъаргъанды» деген башы бла басмалангган корреспонденцияда былай жазылгъанды:

«Ёлбрус районнан. Немисли-фашист малгъунла, бизни жерибизге киргенде эмда кете туруп, аны миналадан толтургъан эдиле. Ол начасла салгъан миналаны хатасындан кёп адамла, малла да ачыгъандыла.

Андреев атлы эл-мюлк артельни колхозчусу Сарбашланы Солтан фашистле бизни халкъыгъа къойгъан ёлетден жолланы, сабанланы, жайлыкъланы бла агъачланы тазаларгъа оноу этип, ол ишни къолгъа алгъанды. Ол Ёлбрус, Нагорный эм Бахсан районланы жерлериндене танклагъа бла жаяу аскерлеге къажау салынngан 7244 минаны кетергенди.

Сарбашу улу ол ишгилиги ючюн саугъа алыргъа кёргюзтюлгенди. Алай ол саугъа анга жетмегенди. Туугъан жеринден узакъгъа кыыстаулы аны башха «саугъаны» хазырлагъанды.

Жыл саны уллайгъанына, саугъуу да тозурагъанына да къарамай, кёчюнчюлюкден туугъан эли Кёнделенге къайтхандан соргъа, Солтан кёп жылланы колхозгъа болушуулу. Къолундан келип, кимге да игилик этерге кюрешгенди. Ол къачан да тири, оюнчу, жарыкъ адам болгъанды, лакъырда, чам этерге сюйгенди. Ишсиз а бир заманда да туралмагъанды, колхоз мюлкге болушзандан сора да, юй жумушла бла жубанганнганды. Кесини юсюнден хапар айтырга артыкъ бек сюймеген эсе да, башхала айтханнга уллу кёл салып тынгылагъанды. Жашауну юсюнден аны эсли сёзюне барысы да къулакъ салгъандыла, керек заманда анга келип, кенгеший тургъандыла.

Кесини жашауунда хар такъыйкъа сайын къоркъуу тюше тургъанына да къарамай, урущдан сора ол узакъ, къыйын кюнледе башхаланы жашауларын сакълагъан огъурлу адамны эллиле ариу кёргендиле. Кёп жылланы жигер ишлегени ючюн СССР-ни Баш Советини Президиумуну атындан Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Указы бла анга «Урунуну ветераны» деген майдал берилген эди. Ол а кёп затха шагъатлыкъ этеди.

Алгъыннгы солдаты, уста сапёрну, урушну, урунуну да ветераныны эллилери, уллу сый-намыс берип, мындан бир бёлек жыл алгъа ахыр жолуна ашыргъандыла, жаннетни болсун.

АЛИКАЛАНЫ Владимир.

СОРУУ-ЖУУАП

Жангы жылда ана капиталны къалай хайырланыргъа боллукъду

Правительствону экинчи сабий туугъан юйюрге ана капитал бла болушлукъ этерге деген оноуу чыкъгъанлы беш жыл болгъанды.

Программа аны бла тохтамагъанды – шёндюю капитал кёпден - кёп бола барады, аны хайырланыу онг да кенгереди. 2012 жылда юйюрню ол ачхасын къалай хайырланыргъа боллугъуну юсюнден бизни окъуучуларыбызны сорууларына Россейни Пенсия фондуну правленини председателини биринчи орунбасары Лилия Чижик жууап этеди.

Кимге, не заманда эм къаллай бир?

Лариса, Подольск. 2007 жылда алгъанбыз ана капиталны сертификатын, аны 2012 жылда хайырланыр муратлыбыз. Аны къаллай бирин алыргъа боллукъбуз: сертификатда айтылгъанлыча 250 минг сомну алаллыкъбыз (2007 жылда ана капиталны ёлчеми аллай бир эди – ред.) неда, шёндюю жаза тургъанларына кёре, 387 минг сомнуму аллыкъбыз?

Лилия Чижик: Ол капиталны хайырланыргъа эркинлик биринлеге юйюр жылгъа быллай бирин хайырланыргъа боллукъду деп тохташтырылгъанын алаллыкъсыз. Сёз ючюн, 2012 жылда сиз 387,6 минг сомну хайырланыргъа эркинсиз, жылъ сайын кёшулуучу индексаци кёшуагъа бла бирге.

* * *

Наталья Сергеевна, Москва: Бешжыллыкъ жашчыкъны кесибизге сабий этип алыр муратыбыз барды, ол экинчи сабий боллукъду юйюрде. Биз ана капиталны аллапалыкъбыз, алсакъ аны бла къачан хайырланыргъа боллукъду?

Чижик: 2007 жылдан сора экинчи сабий туугъан хар юйюрге да берилирге керекди сертификат. Ол сабий юйюрде тууса, тууласа да – башха тюйюлдю. Ачхаы экинчи сабийден сора ана капиталны сора хайырланыргъа боллукъду, анда алгъа уа – угъай. Алай эсе да, ол ачханы жашау журт ишлерге неда сатып алыргъа этген борчну (кредитни) жабаргъа хайырланыргъа боллукъду. Ол болумда сиз, юй жыл къачан озада деп сакъламай, Россейни Пенсия фондуна тилек этерге боллукъсуз.

* * *

Алевтина, Калининград область. Кичи жашчыгъыбызгъа эки жыл бла юч ай болады. Фатар сатып алыр муратыбыз барды, ана юч жыл толса, капиталдан да бир кесегин кёшуп. Документлени терк жарашдырыр ючюн аланы Пенсия фондха къачан берирге керекди? Жашчыкъгъа 2,5 жыл толса алай этерге боллукъду дейдиле.

Чижик: Документлени эртте окъуна Россейни Пенсия фондуна берир керекликге жыкъау. Ана капиталны юсюнден закон хайырланылып башлагъан ал жылларда, кертиси бла да ырысхысны бериуню болжалы алты ай эди. Юйюрню да ана капиталны хайырланыргъа эркин этигиз деп Пенсия фондха заявление жазаргъа сабийге 2,5 жыл толгъан эркинлиги бар эди. Шёндю уа ырысхысны бериуню – болжалы, законда айтылгъанына кёре, эки айдан кёп тюйюлдю. Тап жарашдырылгъан документлени комплекти бла РФ-ни Пенсия фондуна сабийге юч жыл толгъандан сора тилек этсегиз, сизге жашау журтну сатхан адамны счётуна мычымай ётдюрлюкбюз тийишлиси чакъны бир ырысхысны.

* * *

Юй, фатар эм кредит

Елена, Омск. Мени юйюрюм озгъан жайда Курганск областьдан Омскге кёчгенди. 2010 жылда бизге экинчи сабий туугъанды. Курганск областьда жашап тургъанлыбызда ана капиталны сертификатын берген эдиле манга. Энди биз Омск областьда юй сатып алыргъа деп турабыз. Пропискам болмай тургъанлай мен Омскедеги Пенсия фондха тилек этерге болукъмамы? Экинчи сабийге юч жыл толгъунчу сакълап турмай шёндю юй сатып алырга эркинмеми?

Чижик: Сиз, пропискагъа болгъанына, болмагъанына да къарамай, къайсы регионда да Россейни Пенсия фондуну территориялы управлениясына тилек этерге эркинсиз. Биз тилек этип аллыкъбыз сизге сертификатны берген управлениядан тийишли информацияны да. Алайды да, быларда прописка эсе алынмайды.

Алай эсе да, экинчи сабийге 3 жыл толгъунчу законда, айтылгъанына кёре, ана капиталны хайырланыргъа эркинлик жокъду. Сиз аны жалан да жашау журт сатып алыргъа къорахтан кредитни къайтарыр ючюн хайырланыргъа боллукъсуз. Аны къайсы регионда да жарашдырыргъа эркинсиз.

Григорий, Новосибирск область. Юй биичем бла менде эки кредит бардыла, аланы жашау журт болумбузну игилендирирге деп алгъан эдик. Аланы экисин да ана капитал бла жабаргъа болукъмуду, огъесе биринни сайларгъа керекди?

Чижик: Боллукъду. Законда кредитлени саны быллай бир болсун деген чек жокъду. Эки кредит келишимде да кредитле жашау журтну сатып алыргъа неда ишлерге деп ыланнганлары айтылсынла ансы.

* * *

Сергей Николаев, Курган. Пенсия фонд не зат айтырга кюрешеди «реконструкция» деген сёз бла? Бизни юйюрюбюз ана капиталны эсеби бла терезелени, юйню башын алышындырыргъа, юйге газ эм су ызла тарыргъа боллукъмуду? Огъесе юйге борчлу халда къошакъ этергеми керекди?

Чижик: Реконструкция деген ангылатыуну Пенсия фонд угъай, шахарда ишлеуню Кодекси тохтатыдырады. Реконструкция дегенни жашау журтну ёлчемин кёбейтирге, анда жашагъанлагъа марда бла тохтатыдырылгъан ёлчемге жетдирирге деп этиллик ишлеге айтадыла. Реконструкция дегенни жашау журтну кенгертгенден сора да аны игилендириудю деп ангыларгъа керекди.

* * *

Ирина Григорьевна, Ейск: Биз бир отоулу фатарда жашап тургъанбыз, сора потребкредит алып, юч отоулу фатар сатып алгъанбыз. Экинчи къызчыкъ туугъандан сора уа сертификат берген эдиле. Юйюбюз, ипотека бла алынмагъан эсе да биз борчубузну аны эсебинден жабалыкъбызмы?

Чижик: Кредитни фатар сатып алыргъа деп алгъаныгъызны юсюнден документни тапдырсагъыз, ол борчугъузну ана капиталны эсеби бла жабаргъа боллукъсуз, ол, сёз ючюн, кредит жаны бла борчну юсюнден банк берген справкада айтыла эсе.

* * *

Баир, Башкортостан Республика: Сабийге юч жыл толмагъан эсе ана капиталны ишлене тургъан юйню битдирир ючюн хайырланыргъа боллукъмуду? Ол болумда жерге ие ликни кимге жаздырыргъа керекди, жерге иелик эндиге дери регистрация этилмеген эсе? Юй ишлерге уа эркинликми керекди?

Чижик: Сабийге юч жыл толгъунчу ана капитал бла жашау журтну къураргъа алынngан ачханы къайтарыргъа боллукъду. Ол ачханы юй ишлерге уа жаланда сабийге юч жыл толгъандан сора къоратыргъа эркинсиз. Эркинлик да, сёзсюз, керекди. Жер участок сертификатны иесине не да аны зине бериледи. Андан сора да юйню ишлеу бошалса, ол къатынны бла аны эрини эм аланы сабийлеринини болгъанлары тохташтырылады.

* * *

Сабий саддан институтха дери

Марина, Москва: Сабийге 4 жыл болады. Сентябрде анчы иелике болгъан сабий садха хакъны ана капиталны эсебинден тёлерге кюрешгенимде, ол садикде билим бериучю жумушла да этедиле деген документни тапдыралмагъанма. Садикде къаллай билим бередиле да? Къарайдыла, азакъ ашатадыла. Алгъаракъалда законну тюрлендиргендиле деп, эшитген эдим. Иги жанына тюрлендирилирми да?

Чижик: Алгъаракъалда ана капиталны хайырланыну онгун кенгертиуню юсюнден РФ-ны Правительствосу бегим этгенди. Ол ырысхысны къуру билим берирге угъай, сабийни школгъа дери билим бериучю учреждениядa кечиндириуге да хайырланыргъа боллукъду, деп айтылады анда, садик ведомствосу эм энчи иеликде эсе да, ол школгъа дери билим бериучю программасын толтурсун ансы. Сабий сад бла уа келишим этерге керекди билим берген учреждениядa сабийни кечиндиргенлерини багъасаны юсюнден (башхача айтсакъ, сабийни кечиндиргенлери ючюн ай сайын къаллай бир ачха тёлерге керекпилигини юсюнден), хакъны къачан тёлениригди, ана капиталдан берилген ырысхысны реквизитлери болургъа керекдиле ол келишимде эм ол келишимни Россейни Пенсия фондуну территориялы органына тапдырыргъа керекди.

* * *

Анжелика, Москва область: Сабийге юч жыл толгъан эсе, ананы ачхасын энчи иелике болгъан сабий садха жюрюген сабий ючюн хайырланыргъа боллукъмуду?

Чижик: Бир кесек заманны сакъларгъа тюшерикди – закон ол капиталны сабий туугъандан сора юч жыл толгъандан соргъа хайырланыргъа эркин этеди. Алай эсе да, сиз ана капиталдан сабийге къуру билим бергенлери ючюн хакъ тёлегенден сора да, не тюрлю иеликде болгъан сабий садда кечиннгени ючюн хакъ тёлерге да эркинсиз.

* * *

Коноваловлары, Дубна: Биз тамата жашыбыз институтну хакъ бла окъутхан бёлюмюнде окъуучаны ючюн ана капиталдан ачха тёлеп турабыз. Аны окъуу бла байламлы проблемалары бардыла. Жашны институтдан кыыстасала, анга билим берип тургъанлары ючюн ачха тёлеуню тохтатыргъа боллукъбузму?

Чижик: Хау. Алай этер ючюн Россейни Пенсия фондуну территориялы органына жашыгъызны институтдан кыыстагъанларыны юсюнден документ бла бирге, нек кыыстагъанларыны сыптаун да жазып, сиз да хакъны тёлеуню тохтатханыгъызны юсюнден Россейни Пенсия фондуна заявление берирге керексиз. Ол заявлениягъа кёре Пенсия фонд, келе тургъан айны биринчи кюнюнден башлап, ачха тёлеуеню да тохтатырыкъды. Ырысхысны хайырланылмай къалгъан кесегин, жашыгъыз жангыдан окъууну башласа хайырланыргъа боллукъду. Не да башха эркин этилген амал бла хайырланыргъа да боллукъду.

* * *

Анагъа пенсия

Светлана Алексеевна, Екатеринбург: Манга 45 жыл болады, тёртюнчю сабийиме – бир жыл, иш стажым а жокъну орунундады пенсия да уллу боллукъ болмаз. Аны ана капиталны эсебинден кёбейтирге сюеме. Бу болумда «ана ачханы» сабийлеге кьоярга боллукъду, деген хапар кертимиди?

Чижик: кертиси бла да сиз ана капиталны боллукъ пенсиягъызны накопительный кесегине кьошуп турургъа боллукъсуз. Аны не кьадар эртте этсегиз, анга ол кьадар эртте инвестиция халда ачха кьошулуп турлукъду, алайды да, инвестиция файда да кёп болургъа боллукъду.

Сизге пенсияны берирге деп онау этигенде сиз пенсияны накопительный кесегин онжыллыкъ болжалгъа деп эдиригге да боллукъсуз, алай этсегиз, ол болжал тауусулгъунчу сиз ауушхан болсагъыз, ана капиталны къалгъаны, анга инвестиция халда кьошулугъаны да, сабийлени аталарына неда сабийлени кеслерине берилликдиле.

Сизге ана капиталны болжалында ала турурча этмесегиз, ана капитал пенсияны накопительный кесегин не кьошулуп турлукъду эм сизге кьачан сюйсегиз да берилликди. Бу болумда сиз ёлюп кетсегиз а, сизни правопреемниклеригиз сизге берилмей къалгъан ачханы алаллыкъ тюйюлдюле.

«Российская газета».

Экспедиция

Анна Чапман Заюководагъы эсгертмени юсюнден фильм алгъанды

Къабарты – Малкъарга «РЕН ТВ» телекомпанияны «Тайны мира с Анной Чапман» деген бериуюню къауум келип, фильм алдыргъандыла. Ала Бахсан ауузунда Заюково эпин тийресиндеги «Уллу тёрели комплексде» болгъандыла, аны санына уа бурунгу обсерватория, къабырла, эр кишиле тургъан XIII ёмюрде ишленнген килиса киредиле.

Онеки адамдан къуралгъан экспедициягъа телекомпанияны журналистлери, республиканы СМИ-ле жаны бла Къырал комитетини келечилери, Заюково эпни администрациясындан бир къаум адам киргенди. Ала, тёрт кюнню атланы юсюнде бийикге чыгъып, ол тийрени суратлагъа, видеогъа да алдырып тургъандыла. Геодезистле хайырланнган оборудованияны ючюю бла къаялда бош жерлени амфитеатрда анда – мында атылгъан шар формалы ташла да шагъат этедиле. Аланы да астрономия бла юкрешгенле хайырланыргъа боллукъ эдиле.

Белгили издатель эм краевед Виктор Котляров айтханнга кёре, Заюководагъы буруннгу обсерватория, эсгертмеле да республикадагъы курорт зонала бла турист кластерге кирирге боллукъдула. Ол буруннгу къабырланы жалгъан археологла къазып, тозуратып барадыла, къыралны жанындан болушлукъ болмаса, деген жарсыуун да билдиргенди.

Къабарты – Малкъарда МЧС-ни таматасы Сергей Шагин, эсгертмени сакъларгъа болушлукъ тилеп, республиканы Башчысы Арсен Канаковха къагъыт жазгъанды. Декабрь айда КЪМР-ни Правительство буйруугу бла ол культура объектни сакълар ючюн, ишчи къауум къуралгъанды. Ол 28-чи февральгъа дери эсгертмени къалай тюрлю сакъларгъа боллугъуну планын хазырларгъа керекди.

Экспедиция алыннган «Тайны мира с Анной Чапман» деген фильм эфирге 2-чи февраллда «РЕН ТВ» каналда 21 сагъат 00 минутда чыгъарыкъды.

КЪМР-ни СМИ-ле жаны бла Къырал комитетини пресс – службасы.

Концерт

Жарыкъ ингир

Чегем шахарны Культура дворецindеги художествolу коллективле кезиулю отчёт концерт бергендиле. Ары келген къараучула эртгеден таныгъан артистлерини, сахнагъа энди чыгъа башлагъанланы номерлеринден да уллу зауукълукъ алгъандыла. Аллай ингирлеге таматала, жаш тёлю да сюйюп келип, къайгъылары чачып кетедиле.

Фестивальны къурагъан - районну Культура бёлюмю – жюзден артыкъ номерден оналтысын сайлагъанды. Анга къатышыргъа сюйгенлени саны жылдан- жылгъа ёсе барады. Битеу да районда самодеятельный коллективле 150-ге жетедиле, алагъа тёрт минг бла жарым адам жюрюйдю.

Къараучланы орус, миллет тилледе да айтылгъан жырла бла къуандырыгъандыла. Аланы санында озгъан жыл «Национальное наследие» фольклор – этнография эришиуню лауреатлары болуп къайтхан «Чегемские водопады» ансамбль, «Эрирей» бла «Жашлыкъ» жыр къауумла, жырчыла Инна Керефова, Лиана Шогенова, Алан Алакаев, Виктория Скичко эм башхала да болгъандыла. Келсрини тепсеуге хунерлерин а «Чегемни жигитлери» сабий ансамбль кёргюзтюп, таматаладан артда къалмагъанды. Культура дворецде ишлеген театр кружокга жюрюгенле уа чам оюнлары бла ыразы эттендиле. Ингирни къурагъанладан бири - Чегем районну Культура бёлюмюню таматасы Лариса Ворокова - былай дегенди:

-Биз не заманда да быллай фестивальлагъа жаш тёлюню аслам чакъырыргъа кюрешебиз. Культура бла былай жууукъ танышхан адам башхалагъа да сакъ болур деп оюмлайбыз.

Элина КЯРОВА,
Чегем районну администрациясыны пресс-службасы.

КЁРМЮЧ

Аны табийгъат кёллендиреди

Орта кюн КъМР-ни Культура фондунда Ольга Иванникованы «Чарует осени круженьо» деген аты бла энчи кёрмючю ачылгъанды. Ол суратчыны 50-жыллыгъына аталгъанды. Анда къараучу аны ары дери да белгили, арт заманда жазгъан суратларын да кёрлюкдю.

Ольга узакъ Удмуртияны ара шахары Ижевскде туугъанды. Аны ишлеринде Уралны бла Къабарты – Малкъарны табийгъаты бирге болгъанча кёрюнеди. Кёрмючде тагъылгъан суратла асламында натюрморт жанрда жазылгъандыла. Ала бизни мында. Терек бутакъла, аладан тюшген алмала, уллу хыяр, айвала кюзню суратлайдыла. Аланы жарыкъ тюрсюнлери, художник тиширыуну бай ич дуниясын кёргюзтюп, кесини жашаууну юсюнден да хапар билдиреди.

Натюрморт.

Аны ишлерин гуржаба эшген кюч, ариулукъ, фахму урады.

Башха шахардан келген Ольга Иванникова бизни республиканы культура жашауунда алай тири къатышханын, художникни хар иши аны жангыдан ачханын, ол фахмусун къараучугъа къызгъанмай бергенин кёрмючде сёлешгенле, аны коллегалары да баямлагъандыла. Нек эсе да, ол къадар натюрморт адам суукъдан, узакъдан келип, тюшген жеринде жылыу, ангылау тапханны шагъатыча кёрюнедиле манга.

Айва.

«Гюлле бла алмала»

Бизни республика кёп россейли художникге экинчи ата журт болгъанды. Ольга аланы аралырында суратлау искусствобузну байыкъландыргъанлай келеди.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратланы автор алгъанды.

ТУРИЗМ

Айтхылыкъ къаячыла

Белгили алим эм жолоучу, Совет альпинизмни сыйлы устасы Николай Крыленко 1927 жылда Николай Вавилов эм Юлий Шмидт бла машина бла Булунгугъа келедиле. Андан ала Акъ-Топуракъ бла Быллымгъа ётюп, Минги тау тийресине тебирейдиле. Бетал Калмыков айтып, алагъа Тегенеклиде Хаджиланы Сейит къонакъбайлыкъ этеди. Ары дери да аны юйюнде Михаил Калинин бола тургъанды.

Жыл саны 60-ха жете келген Сейит къонакъланы Бахсан ауузуну ариулугъу бла шагъырей этеди. Ол заманда «Пролетар туризми бла экскурсияланы битеусоюз обществосуну» таматасы болуп ишлеген Крыленкону бла ВЦИК-ни председатели Калинини Минги тауну тийресинде туризмни айныгъуда къыйынлары уллуду десек, ётюрюк боллукъ тюйюлдю. Алай бла Къабарты-Малкъарда туризмни айныуу 85 жыл мындан алгъа Н.Крыленкону жолоучулугъундан башланнганды.

1931 жылны жазыны аллында Хаджиладан бла Залийханладан алты юйюр 18 отоуда 297-чи эм 46-чы Битеусоюз маршрутладан биринчи туристлени аладыла. Сейитни къарындашындан туугъанла Къазий бла Жансурат ол заманланы унутмагъандыла. Биринчи айтханнга кёре, «Пролетар туризми бла экскурсияланы битеусоюз обществосу» алгъа къонакъбайла бла сёлешгенден сора ызы бла 20 адамдан къуралгъан турист къаум келген эди. Алагъа деп арбазда палатка жайып, жанында уа аш бла ётмек этерча эки отоулу юйчюкле ишлейдиле. Кюн сайын продуктланы ары Нальчикден машина ташый эди.

Бир кесекден а ары Нальчикден кюн сайын 40 турист келип, эки кечеге «Онбиреуленни ышыгъына» эмда Бечо бла Тонгуз орун ауушла бла тенгизге кете эдиле. Бу эки маршрут озгъан ёмюрню 70-чи жылларыны ахырына дери ишлеп тургъандыла.

Из башында атын сагъыннган Николай Крыленко Бахсан ауузу бла шагъырей болгъандан сора 1927 жылда Минги тауга чыгъаргъа дейди. Ары аны Хаджиланы Сейит эптгенди. Муратына жетген алим, ол жетишиминде тохтап къалмай, тенглери бла Есенги ауузу бла Бечо ауушдан Сванетиягъа тюшюргe дейди. Ол жолоучулукъгъа да ала Сейит эм Къазийни атасы Таукай бла атланадыла. Бахсанчы таучула аланы сванланы къолларына берип, артха алай къайтхандыла.

1928 жылда Сейитни юйюнде Туристни юйю ачылады. Анда маршрутланы юслеринден консультацияла, къарда жюрюрча ол кеси жарашдырыгъан кереклени да арендагъа бергенди. Алагъа шёндюгюлю лыжаланы аталары дерге боллукъду. Хаджи улу аланы агъач рамалагъа кёнделенне териле тартып алай жарашдырыгъанды. Аланы ёччемлери 25х50 сантиметр эди. Ала адамны аягъына къысыла эдиле эм не терен къар да чырмау болмай эди.

Жети жылдан сора уа бу юйню отоуларыны биринде гитче типография ишлел башлайды. Анда альпинизмден бла туризмден «Кишиликни школу» деген газет басмаланыр чыгъады. Аны материалла бла жолоучула кеслери жалчытхандыла. Ол кезиу Къазийни да эсиндеди.

- Газетни штатда болгъан жангыз ишчиси элли жашчыкъланы типография станокну бурургъа терк-терк чакъырыучу эди. Ол сейир, зауукълукъ да ишге хар ким да сюйюп къатыша эди, - деп эсгереди акъсакъал.

Минги таугъа ёрлеуден ол жыл рекорд да тохташдырылгъанды. Ары 2016 адам къакъгъан эди.

1935 жылда Москвада алчы колхозчуланы съездлери бардырылгъан эди. Анга жоралап Бетал Калмыков Минги таугъа чыгъаргъа деп буюрады. Бу ишге «Къызыл Элбрус» колхозну 17 келечиси къатышхан эдиле. Эллилерин таугъа Сейит эптгенди. Аны болушлукъчуу Тилланы Юсюп болгъанды. Минги тауну къыйынгна саналгъан Запад тёппесине Хаджиланы Таукай бла Сюлемен эм Тилланы Юсюп чыкъгъандыла. Къалгъанла уа аны Восток тёппесине кётюрюлгендиле. Былайда аланы барысыны да атларын айтыуну тийишли кёреме, нек дегенде бу тизме биогюнлюкге дери бир жерде да басмаланмагъанды: Хаджиланы Сейит, Чотай, Хасан, Омар, Жаппуланы Наны, Исмайыл, Наши, Къочхарланы Магомет бла Дахир, Давид Гавашели, Толгъурланы Ибрагим, Владимир Еланчик, Виктор Вяльцев, Владимир Лещинский. Бу онжети адам тюшюрюлген сурат биогюнлюкде Къазийде сакъланылгъанды.

Ала артха элге тюшгенден сора аланы хурметлеу бир къаум кюнню бардырылгъанды. Артда уа Сейитни, Юсюпню эм бир ненча колхозчуну Север Осетиягъа къонакъгъа чакъырадыла. Мында да ала Казбекни белгилегендиле. «Къызыл Элбрус» колхозгъа саугъагъа жюк ташыучу автомобиль бередиле.

Сейитте бла Юсюпге уа Къабарты-Малкъар автоном республиканы таматалары эки къатлы юйле ишлел бередиле. Юсюпню юйю Нейтрино тийресинде орнала эди. Бир кесек замандан аны ырхы келип бузады. Сейитни юйю уа биогюн да турады.

Эдуард ИОНИХ,
гид, спорт туризмден халкъла аралы класслы инструктор.
Сурат авторнуду.

СПОРТ

«Этген муратларыбыз толурла деп ышанабыз»

Биогюнлюкде Черек райондагъы юч спорт школда 16 секция ишлейди, алада 1603 сабий жарау этедиле. Аланы алтмышдан артыкъ тренер юйретедиле. Озгъан жылны итогларын чыгъаргъанда, ол жетишимли бошалгъанды дерчады. Мокъаланы Шамил бел баулада тутуушудан дунияны чемпиону болгъанды. Занкишиланы Казбек дзюдодан дунияны жаш тёлю биринчилигинде хорлагъанды. Газайланы Юсюп боксдан жаш тёлюню арасында бардырылгъан Европаны биринчилигини юкмюю призёру болгъанды.

Аладан сора да, спортну башха тюрлюлеринде да Россей даражалы турнирледе алчыланы санына тюшгенле да бардыла. «Россейни спортуну устасыны» нормативин бешеуелен толтургъанды, спортну устасына кандидатла онбир адам болгъандыла. Районну Жаш тёлюню ишлери, спорт эм туризм жаны бла комитетини баш специалисти Герийланы Хусей айтханнга кёре, битеу элледе спорт залла ишлейдиле. Ол объектлени тинтуледе экинчи кере Жемтала зл биринчи болгъанды. «Кавказ юонланы» да анда бардырыргъа деп оноу этилген эди.

Табугент элде спорт комплексни къурулуу бошала турады. Огъары Малкъарда да эллиле спонсорланы болушлукълары эм кеси кючлери бла спорт комплексни реконструкциясын бошай турадыла, жалгъан кырдыклы футбол майдан боллукъ жерде да ишле башланнгандыла. Къашхатауда бассейни болгъан ФОК ишлеririкди. Аны проекти да жарашдырылгъанды.

-Район КъМР-ни Спортну суу тюбюнде жюзюуден тюклюлерини федерациясы бла къаты байламлыкъ жюрютеди эм жууукъ заманда секция ачар муратлыды. Огъары Жемталада уа пневматикалы ушкокдан атдырыудан бёлюмню кёрыар акъыл барды. Къызчыкъларгъа деп художестволу гимнастикадан бёлюм ачаргъа сюебиз. Битеу этген муратларыбыз быйыл толурла деп ышанабыз, - дегенди Герий улу.

БЁЗЮЛАНЫ Залина.
Черек районну администрациясыны пресс-службасы.

Хал

Февральда бизни къаллай ишле сакълайдыла?

Бу айда геофизика жаны бла тиримик бу кюнледе эсленирикди: 2-чи – 4-чю, 8-чи-9-чу, 13-чю-15-чи, 18-чи, 21-чи – 27-чи. Ол кезиуледе циклонла эм къаты желле къурылыргъа боллукъдула, не тюрлю аварияла да кёбейирикдиле, сейсмология жаны бла тиримик сезилликди, социумда осал, къаты ишле чыгъарыкъдыла.

8-чи кюн – айны толгъан кезиую. Венера Овенни белгисине ётерикди. Критика этерге сюерге боллукъсуз, къаныгъыз бузулургъа, эсгизге къарысузланыргъа, ачыулулукъ чыгъаргъа боллукъду.

10-чу февраль – Айны бла Марсны бирге къошулгъан кезилери. Жёнгиллилик, тёзюмсюзлюк, ачыуланылукъ, кёлдегин къаты айтыу чыгъарыкъдыла. Баш аруурларыгъыз къозгъалырла, жукъугъуз къарысузланыр, радикулит арууругъуз къыйнаргъа деген оюм да барды. Бюйреклеригизни эм къуугъугъузну аруурларын жангыртмаз ючюн, аякъларыгъызгъа, бел тийргизге суукъну ётдюрмезге кюрешигиз. Семизли, чибижили, тузлу ашарыкъланы эм алкогольну хайырланмагъыз.

13-чю февраль – Айны бла Сатурнну бир бирге тюбеген кезиулери. Бюйреклеригизни, къуугъугъузну эски аруурларын къозгъалыргъа, сюеклеригиз, жиклеригиз аурургъа, остеохондроз арууругъуз къозгъалыргъа боллукъдула, кёлсюзлюк халгъа тюшерге да болурсуз деген оюм да барды. Ишигизде, финансла жаны бла да проблемаларыгъыз чыкъмагъы эдиле. Бир жеригизни ачыгмазгъа, сынларыгъызны чыгъармазгъа-сындырмазгъа сакъ болугъуз, ауур жюклени кётюрмегиз. Жангы ишлени башламагъыз деген рекомендация бериледи.

14-чю февраль – Айны тёртюнчю кесеги, Меркурий эм Нептун бирге тюбеген кезиу, Меркурий Чабакъланы белгилерине ётеди. Эссизлик, кесигиз кесигизге контроль этлмау деген шартла чыгъарыкъдыла. Уллу, магъаналы ишлени тамамлауну арт болжалгъа кёчюрюрге керексиз-финанс операцияланы этмегиз, документлегге къол салмагъыз, транспортха минип айланнганда, бек сакъ болугъуз. Бир жеригизни ачытмазгъа, чыгъармазгъа, сындырмазгъа, бireуге алдатмазгъа, кесигиз да жангылмазгъа бек сакъ болугъуз.

18-чи февраль – Айны бла Плутонну бирикген кезиулери. Бireуге сукъланып, кесигизни къыйнаргъа боллукъсуз. Гуршахлыкъ, адамлагъа айтханлыгъызны этдириргe итинну да сизни тынчлыгъыгъызны бузаргъа боллукъду. Остеохондроз аруругъуз къозгъалыргъа, жиклеригиз аурургъа, жугъуучу арурула тиергe, сийдик-уяттлыкъ системагъыз аурургъа, богъурдакъ безигизни ишлеую бузулургъа боллукъдула. Ауур затланы кётюргмезиз, къыйын ишлени этмегиз. Кесигизге суукъну ётдюргмезиз, бир жеригизни ачытмазгъа сакъ болугъуз, башыгъызны, аркъа жиклеригизни, битеу сюеклеригизни къаты къорулагъыз.

21-чи февраль – Ай – Нептун биригиую кезиую.

Умутлу сагъышланылукъ, бездириучю ниетле, кесин къоркъуту туру деген затла чыгъарыкъдыла. Жугъуучу эм тери арурула кёбюрек чыгъарыкъдыла, аякъланы–бутланы къурушуулары эм кёпчюулери къыйнаргъа болукъдула, аякъларыгъыз, кёзлеригиз аурурла деген къоркъуу да барды, спиртли ичгилени эм кофени хайырланмагъыз, хауада кёп заманны ичинде айланыгъыз. Бир жеригизни ачытмазгъа, ырыскъыгъызны урлатмазгъа эм кесигизни алдатмазгъа сакъ болугъуз.

22-чи февраль – Айны тола башлауу. Кёрюуюгюз эм эшитиуюгюз къарыусузланыргъа, аякъларыгъыз аурургъа, теригизде аллергиялы чапырыула чыгъаргъа боллукъдула. Телевизоргъа къарап кёп турмагъыз, жаяу кёп айланмагъыз.

23-чю февраль – Айны бла Меркурийни эм Меркурийни бла Марсны бир бирге тюбешилери. Эссизлик, ангсызлыкъ, женгиллик, тёзюмсюзлюк деген осал затла чыгъарыкъдыла. Баш аурула, башыгъызны тёгерек айланыуу, жукъугъузну къарысуузланыуу, солуу органларыгъызны жугъуучу аруулары да къыйнаргъа боллукъдула. Къауғалы ишледен кери болугъуз, автобуса минип бара туруп, адамла бла сёз болмазгъа кюрешигиз.

25-чи февраль – Айны бла Венераны тюбешген кезиулери.

Суукъну кесигизге ётдюрмезге, арымазгъа кюрешигиз, осал качествolу продуктланы ашамагъыз. Тёгерегиногизде адамланы юслеринден къайгъырыгъыз, алагъа сакъ кёзден къарагъыз. Саулугъугъуну игилендириу ишлени, къыйын болмагъан физический упражненияланы этигиз.

27-чи февраль – Айны бла Юпитерни бирге тюбеген кезилери, Айны апогейге чыкъгъан заманы. Баууругъузну, бурунтамакъ тийргизни, богъурдакъ безигизни, кёкюрегигизни эм нерва системагъызны сакъларгъа керексиз. Ашны азыракъ хайырланыгъыз, суу процедураланы этигиз.

«Аргументы и факты» газетден.

КЁРМЮЧ

Аны табийгъат кёллендиреди

Орта кюн КъМР-ни Культура фондунда Ольга Иванникованы «Чарует осени круженьо» деген аты бла энчи кёрмючю ачылгъанды. Ол суратчыны 50-жыллыгъына аталгъанды. Анда къараучу аны ары дери да белгили, арт заманда жазгъан суратларын да кёрлюкдю.

Ольга узакъ Удмуртияны ара шахары Ижевскде туугъанды. Аны ишлеринде Уралны бла Къабарты – Малкъарны табийгъаты бирге болгъанча кёрюнеди. Кёрмючде тагъылгъан суратла асламында натюрморт жанрда жазылгъандыла. Ала бизни мында. Терек бутакъла, аладан тюшген алмала, уллу хыяр, айвала кюзню суратлайдыла. Аланы жарыкъ тюрсюнлери, художник тиширыуну бай ич дуниясын кёргюзтюп, кесини жашаууну юсюнден да хапар билдиреди.

Аны ишлерин гуржаба эшген кюч, ариулукъ, фахму урады.

Башха шахардан келген Ольга Иванникова бизни республиканы культура жашауунда алай тири къатышханын, художникни хар иши аны жангыдан ачханын, ол фахмусун къараучугъа къызгъанмай бергенин кёрмючде сёлешгенле, аны коллегалары да баямлагъандыла. Нек эсе да, ол къадар натюрморт адам суукъдан, узакъдан келип, тюшген жеринде жылыу, ангылау тапханны шагъатыча кёрюнедиле манга.

Бизни республика кёп россейли художникге экинчи ата журт болгъанды. Ольга аланы аралырында суратлау искусствобузну байыкъландыргъанлай келеди.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратланы автор алгъанды.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары), АЛИКАЛАНЫ Владимир, БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хаса, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика бёлюм - 42-67-68,42-24-02.
Экономика бёлюм- 42-66-73.
Культура бёлюм - 42-75-82, 42-68-72.
Социальный политика бёлюм - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - 47-26-39, 42-66-71.
Письмола эм реклама бёлюм - 42-37-94.
Тилманчла бёлюм- 47-31-28.
Сурат алыучула- 42-75-82, 42-66-76.
Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууапладыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет басманы эм асламы информацияны эркинликлери къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Асламлы информация органла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр эттенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тандырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 76-01-28, 76-01-10

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынгданды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Кетенчиланы Зульфия- дежурный редактор; Гайбланы Рита - жууаплы секретарьны орунбасары; Рахайланы Джамиля (1-2-чи бетле), Акушуланы Феруза (3-4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3250 экз. Заказ № 165

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru